

“ROMANIA”, “ROMANITAS”, “ROMANISTICA”¹

ANTONI M. BADIA I MARGARIT
Institut d'Estudis Catalans
i Universitat de Barcelona

*Als romanistes de les
noves generacions*

1. *Justificació.* L'Institut d'Estudis Catalans publicà, entre 1947 i 1987, vint volums dels *Estudis Romànics (ER)*, els quals, a partir de l'aparició del present volum XXII, seran coneguts com la primera època de la revista.² Aquesta fou empresa a iniciativa de Ramon Aramon i Serra i duta a terme per ell d'una manera tan positiva com personal. Tothom convé que es tracta d'una notable aportació a la lingüística, a la filologia, a la crítica literària i a la literatura dels països que donen raó de la històrica Romània, en la segona meitat del segle que està arribant a la fi. No m'hi haig d'entretener.³ Que em sigui permès només de recordar els romanistes de fora del domini lingüístic català que hi col·laboraren i que avui ja no pertanyen al món dels vivents. Foren: Paul Aebischer,

1. Tres notes prèvies. 1) Aquest títol ha d'ésser llegit i entès en llatí, malgrat que cap dels tres mots que el componen no figura als diccionaris de la llengua clàssica (i heus-ací per què): 1) *Romània* és un nom propi que només podia existir quan la llatinitat ja pertanyia al passat; 2) **romanitas, -atis* (catalanitzat en *romanitat*, segons l'acusatiu llatí) és un neologisme que proposo com a paral·lel d'altres vocables que s'hi assemblen, com *llatinitat* (del llatí *latinitas*), *crisiandata*, *hispanitat*, etc.), i 3) *romanística*, també neologisme, més recent encara, ha estat creat fora de la Romània (alemany *Romanistik*, etc.) i s'ha anat difonent en les llengües romàniques (és al *DIEC*). Comento tots tres mots al núm. 2. En el decurs de l'article els empro, emperò, com a catalans i accentuo el primer i el tercer segons les normes ortogràfiques. 2) Vaig passar una primera versió d'aquest article a Maria-Reina Bastardas, Germà Colón, José Enrique Gargallo, Joan Martí i Castell i Joan Veny, membres del Comitè de Redacció dels *ER*. Gràcies a llurs remarques, per les quals els estic molt reconegut, la versió que ara publico millora granment el text primitiu. 3) Bé que els *ER* conrearan els camps de la lingüística i de la literatura, haig de reconèixer que, en aquest article que n'enceta el rumb, l'orientació i el fil conductiu es basen en la llengua, tant pel marc geogràfic dels continguts (els països d'expressió romànica), com per raons d'història de la disciplina, com, encara (per què no dir-ho?), per la trajectòria personal de la majoria dels qui ens hi trobem al davant. Esperem de donar mostres que tots plegats estem al servei de la doble finalitat anunciada, com ja ho feren, fa més de cent anys, els redactors del *Grundriss* de Gustav Gröber (cfr. núm. 5).

2. El vol. XXI és dedicat exclusivament als índexs dels vint primers volums.

3. Només cal recordar que hi col·laboraren 175 romanistes d'una quinzena llarga de països. Entre 1947 i 1987, els *ER* inseriren 212 articles i 516 recensions, cfr. *ER* (XXI).

Giovanni M. Bertini, Rudolf Brummer, Maurice Delbouille, William J. Entwistle, István Frank, Ernst Gamillscheg, Wilhelm Giese, Johannes Hubschmid, Iorgu Iordan, Fritz Krüger, Kurt Lewent, Yakov Malkiel, Constantin Marinescu, Harri Meier, Dag Norberg, Joseph M. Piel, Hans Rheinfelder, Erich von Richthofen, Gerhard Rohlfs, Ruggero M. Ruggieri, Fritz Schalk, Friedrich Schürr, Eva Seifert, Holger K. Sten, Johannes Vincke, Walther von Wartburg. Faig vots perquè aquesta menció agraïda dels nostres predecessors ens estimuli a fer més fèrtils els terrenys que ells artigaren amb encert i perquè els nous *ER* sàpiguen recollir les veus de la romanística i ampliar-ne la polifonia.

Tothom sent una recança explicable quan una activitat lloable i lloada resta estroncada. També les institucions. Des que Ramon Aramon hagué d'abandonar les regnes dels *ER*, la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans, conscient de la responsabilitat que li'n requeia, tenia una espina clavada: què faríem amb els *ER*? El tema ressorgia adesiara entre nosaltres. Quedava justificat, doncs, que la Secció Filològica es lliurés a una reflexió aprofundida sobre la possible "represa dels *ER*"; aquesta frase figurà a l'ordre del dia de diverses reunions en el decurs dels anys 1995, 1996 i 1997. Teníem dues menes de dubtes. 1) Els uns emergien de la mateixa Secció: ultra la normativa de la llengua catalana, que li exigeix moltes hores de treball, la Secció té també diversos projectes de recerca en curs (de geografia lingüística, sociolingüística, antropinímia, neologia). Podíem comprometre'ns a escometre una tasca nova, quan anem prou aqueferats per acomplir totes les que ja tenim assumides? 2) Altres dubtes provenien de la romanística internacional: el llegat dels vells mestres que encunyaren el concepte de *romanische Philologie* s'ha fet trossos, sabem molt de les llengües particulars, però no ho podem saber tot de totes, la bibliografia ens abassega, ens costa de lligar caps i els treballs de conjunt escassegen; la lingüística diacrònica, abans senyora i majora, avui coexisteix amb altres mètodes que li són estranys i sembla passar a un segon terme... No perdríem el temps, ressuscitant els *ER*? No cal dir que els dubtes ací insinuats eren contrarestats, en les nostres reunions, per altres arguments, ara favorables a continuar-ne la publicació. Hi faré al·lusió al núm. 8, en examinar com se'ns presenta la romanística en l'incipient tercer mil·lenni. Ara només subratllaré la situació clau de la llengua i la literatura catalanes en la geografia i la història de la Romània occidental, com a raó que justifica una revista del tipus dels *ER* i feta justament al si del domini català. Germà Colón ha insistit manta vegada que el català té la solució de problemes envitricollats d'etimologia romànica i que, si molts romanistes no hi han acudit, sovint és per mer desconeixement de la llengua i la documentació (històrica i dialectal) inherent. Quant a la literatura (sobretot medieval), recordo una frase que un dia vaig sentir de boca de Dámaso Alonso: agafeu un compàs —digué—, poseu les seves puntes a Barcelona i a Lisboa i traceu una circumferència amb centre a Barcelona; el cercle que n'obtindreu comprèn l'espai de tots els textos literaris en portuguès, galleg, castellà, català, occità, francoprovençal, francès i italià. No: la proposta que debatíem no mancava de sentit.

El resultat de les disquisicions de la Secció Filològica fou de continuar la publicació dels *ER*. No fatigaré el lector explicant-li com em vaig trobar implicat a l'hora d'escollir la persona que en tindria cura: ja ha vist el meu nom a la coberta. També ha vist els noms dels qui en constitueixen el Comitè de Redacció: la tasca hi serà duta a terme,

doncs, per un equip que en tindrà la responsabilitat col·legiada. D'altra banda, la meua acció al front dels *ER*, que, per raons òbvies, serà forçosament de poca durada, consistirà a encarrilar-la segons els criteris que es desprendran d'això que segueix i, arribat el moment, passar la torxa a qui correspondrà.

L'Institut d'Estudis Catalans reprèn, doncs, la publicació dels *ER*. Així s'explica aquest article que n'encapçala la segona època. Sorprenentment, no és un article de recerca (quan, en canvi, ho són els altres articles que vénen a continuació i la recerca serà requisit indispensable per a col·laborar-hi). Si volgués ésser pretensions, l'anomenaria “article programàtic”. Ben mirat, però, m'agrada més de veure'l com un canvi d'impressions imaginari, que jo sostinc amb els col·laboradors (actuals i potencials) de la revista i amb els qui avui en són (o en seran en l'avenir) lectors habituals.

2. *Tres definicions.* Atès que tot girarà entorn dels tres conceptes que figuren al títol, convé presentar-los i comentar-los tot just al moment de passar el llinard d'aquest text.

a) *Romània.* Nom propi que designa el ‘conjunt de terres on és parlada una llengua derivada del llatí’ (*GEC*, s. v.). Es refereix a uns fets geogràfics i històrics prou coneguts: el llatí parlat, expandit per Roma a bona part d'Europa i del nord d'Àfrica, es transformà per acció del temps i d'altres factors i donà origen a les llengües per això anomenades romàniques o neollatines. En algunes contrades el llatí desaparegué, arraconat per noves llengües que s'hi imposaren: d'ací que al Congrés de Romanística de Trèveris (1986) parléssim de la *Romania submersa* (de la qual donen proves l'arqueologia i la toponímia del Baix Palatinat). Aquestes pèrdues foren compensades amb molt d'escreix per la difusió d'algunes llengües romàniques fora d'Europa (sobretot per Amèrica, però també a l'Àfrica i a Àsia), cosa que explica que hi alludíssim als Congressos de Quebec (1971) i de Rio de Janeiro (1977) amb el nom de *Romania nova*.

b) *Romanitat.* Mot no fàcil de definir (almenys tal com l'empro en aquestes pàgines). El punt de partença seria el ‘conjunt de les terres i de persones que en el passat pertangueren a l'Imperi romà i en especial els que avui pertanyen als països on es parlen llengües derivades del llatí’;⁴ per avançar vers un concepte més arrodonit, recorerem a un parell de mots semblants o comparables al de *romanitat* que ara volem definir, els quals ens poden orientar: *llatinitat* i *cristiandat*.⁵ En ambdós mots sobresurt el

4. Em baso en la definició de la *GEC*, s. v., que fa: ‘conjunt de les terres i d'homes que han format part de l'Imperi romà’. Hi he introduït dos matisos importants: 1) més que a l'Imperi romà (extingit al segle v), m'hi refereixo per damunt de tot a l'època romànica (comprentent-hi l'actualitat), i 2) hi subratllo l'expressió *de persones*, per posar en relleu la seva relació amb certs valors culturals i immaterials.

5. De *llatinitat* no recolliré ací els sentits tradicionals (‘estil en parlar o en escriure llatí’; ‘qualitat de la llengua emprada per qui escriu en llatí’; ‘qualitat de llatí’, cfr. *DIEC*, s. v.), sinó la frase que és justament el lema de la *RLiR*: “Razze latine non esistono; ...esiste la latinità”. Quant a *cristiandat*, ultra el seu significat més comú (‘conjunt de pobles cristians’, cf. *DIEC*), penso en el de ‘ordre politico-social, caracteritzat per la simbiosi entre el poder civil i l'autoritat eclesiàstica’ (*DIEC*), que informava l'Europa medieval (tan mediatitzada pel papat i per l'Església, per l'esperit de les croades a Terra Santa i, a la Península Ibèrica, per la guerra santa contra els àrabs invasors). Com és sabut, aquesta simbiosi és defensada avui pels credos integristes de molts indrets i tenia un pes considerable en la vida pública espanyola sota Franco.

costat *humà* que envolta el concepte (i que jo mateix explicito en parlar d'un 'conjunt de terres i de persones').

Aquesta via ens durà a una definició plausible de *romanitat*: als fets geogràfics i històrics que constituïen la *Romània*, s'afegeix una manera humana d'ésser, que en capta les afinitats i hi forja una consciència de grup. La *romanitat* seria, doncs, una veritable *Weltanschauung*, compartida per dos conjunts humans diferents, però íntimament relacionats (i interferits i tot): els *romànics* (nadius de països de parla romànica) i els *romanistes* (estudiosos de la *Romània*, tant de l'interior com de l'exterior del seu marc geogràfic). Així introduïm una nova idea: la d'incloure dins la *romanitat* els 'romanistes no romànics'. A mi personalment la constatació que el concepte de la *románische Philologie* fos elaborat mirant la *Romània* de fora estant (que era la manera lògica de veure-la en la seva globalitat) no m'ha infós mai sentiments de vergonya ni d'enveja, sinó de gratitud i de reconeixença. I sé que no estic sol, ni de bon tros. D'altra banda, els qui avui ho sostenim no tenim ni el mèrit de descobrir-ho, car la suma dels dos conjunts humans és una adquisició antiga i consolidada. Repassant la formació i la història de la romanística (cfr. núm. 4 i 5), hom s'adona que aquesta té una cohesió que difícilment es troba en altres branques del saber. I si descendíssim al terreny de les actituds personals i de les anècdotes, en podríem espigolar un bon pomell.⁶ Per a mi, no hi ha dubte: «esiste [anche] la *romanità*». D'acord amb les consideracions precedents, entenem per *romanitat* la 'manera d'ésser amb què viuen i veuen el món els parlants de les llengües derivades del llatí i els qui les estudien, en la mesura que tenen consciència de pertànyer a un grup vertebrat per una geografia, una història i una mentalitat'.

c) *Romanística*. Els fets geogràfics i històrics que expliquen l'existència de la *Romània* em simplifiquen la presentació del mot (derivació habitual en definicions científiques, com *lingüística*, *estilística*, etc.); així, la *romanística* seria la 'ciència que estudia les llengües romàniques i les seves literatures' (*DIEC*). La definició és correcta i l'especialista que la posi en pràctica serà un romanista honest i irrepreensible. Nogensmenys, si retenim les reflexions que hem fet a propòsit del terme *romanitat* (amb

6. Penso en una cohesió humana. Estudiant universitari encara, algú ja m'havia dit que bona part dels romanistes més rellevants de cap a mitjan segle xx constituïen una mena d'Internacional de l'amistat. I ho vaig comprovar en els meus primers contactes personals amb uns quants d'ells, que daten de 1949, 1950 i 1953. Ho he explicat a Badia (1995). Atès que aquest text ha estat de difusió limitada, potser no és inoportú de fer-hi una referència ací. En tot cas, prego els lectors que m'excusin per inserir-la. La primera persona a qui vaig sentir parlar de la "gran família dels romanistes" fou Mgr Pierre Gardette (1906-1973), el dialectòleg del Forez. Jo m'ho vaig creure a l'acte, després ho vaig comprovar personalment i fa temps que m'he fet propagador d'aquesta bella idea (que certament en molts casos és també una bella realitat). Gardette tenia un *petit jeu d'esprit* per a definir els "romànics", als quals ell atribuïa tres característiques. Malgrat haver-li-ho sentit contar en diverses ocasions, he oblidat la primera. Les altres dues feien així: "les Romans 1) (*vacat*), 2) ils savent rire et 3) ils ont du bon vin". He fet indagacions per completar la frase, però, malauradament, la *família* que residia al núm. "25, rue du Plat" de Lió en realitat ja no existeix. Brigitte Horiot, que hi fou deixeble de Gardette, creu que la primera característica devia referir-se "à l'amitié, à la fidélité en amitié" (i li agraeixo de tot cor que m'ho hagi comunicat). Devia ésser així, ja que tot girava entorn del mateix concepte. Formalment jo faig extensiva la definició de Gardette als romanistes nascuts fora de la *Romània* (com acabo de dir al text) i goso dir que ell mateix ja els hi incloïa *de facto*, perquè em consta quin concepte tenia de nombrosos romanistes alemanys, suïssos, austríacs, etc.

les quals hi involucràvem una específica «visió del món»), no deu ésser exagerat d'ampliar-ne el camp semàntic. Així, *romanística*, ultra la 'ciència' que acabo d'esmentar, també voldrà dir 'l'actitud de comprensió de la realitat panromànica en llengua, en mentalitat i en cultura'.

3. *Els precedents llunyans*. Perdó per la superfluïtat, però haig de començar recordant que les llengües romàniques són el fruit de les transformacions que sofrí el llatí parlat a l'Imperi Romà, a les terres que no es perderen per a la Romània. Rompuda la unitat política i administrativa de Roma; creades noves realitats polítiques «d'inspiració germànica», no sempre ben avingudes; lliures els llatíno parlants dels elements de fre que havien mantingut, malgrat tot, el conreu unitari del llatí; advinguda una crisi aguda en la cultura —àdhuc del material i dels instruments d'escriptura; desapareguda la mítica Roma, «allò que no podia desaparèixer» —com deia Karl Vossler. En pocs mots: a les terres que havien estat marcades amb l'empremta de Roma, el llatí local evolucionà, en cada cas, obeint a tendències espontànies i reflectint trets lingüístics dels parlars de substrat o d'adstrat. Només per atzar haurien pogut coincidir aquests factors en un territori tan vast com vari. El resultat fou una gran munió de parlars derivats del llatí. En rigor, cada unitat geogràfica còngrua, per petita que fos, descabdella la seva manera particular de transformar el llatí corrent en el romanç de la comarca.⁷ Tots aquests parlars tenien un mateix aire de família (tan eficaç havia estat la multiseccular *pax romana*), fins al punt que un dia François Raynouard parlaria de la *lingua romana* (segons ell, l'occità), que hauria fet el pont entre el llatí i els nous parlars romànics (almenys els occidentals). No cal dir que no hi creu ningú. Tanmateix, si el fet que se'n pogués formular la proposta explica tant la *Romània* com la *romanitat*, no és menys palès que totes les llengües romàniques, certament emparentades, s'havien procurat sengles estructures específiques (que no les feien sincrònicament dialectes d'una sola llengua). En tot cas, eren dialectes diacrònics respecte al llatí comú, del qual provenien. La munió de parlars originaris dels volts de l'any 1000 s'anà agrupant per raons tant d'afinitat lingüística com de subjecció a centres de poder, i aparentment cristal·litzà entorn d'una dotzena de llengües romàniques (més o menys, segons la manera de comptar-les), les quals arribaren fins al segle XIX i han pogut ésser tractades científicament.⁸ També hi arribaren molts dels altres parlars, que havien restat a mig camí, els quals, bé

7. Em permeto de recordar que jo mateix ja alludia, vint anys ha, a “un mosaic de països i un mosaic de característiques idiomàtiques vacil·lants que, amb el temps, originarien una abundosa col·lecció de parlars concrets”. I: “el llatí es resolgué... en dotzenes i dotzenes de parlars concrets, [...], cadascun dels quals tenia, estructuralment, les mateixes possibilitats d'esdevenir una llengua completa” (Badia, 1979: 41). Diversos romanistes s'han expressat de manera semblant. Darrerament ho ha confirmat un dels més conspicus: “Di moltissime (forse più di mille) lingue basse, relativamente poche hanno raggiunto lo status di lingua media e lingua alta; intorno al 1200 il loro numero si aggirebbe sulle 160 unità” (Muljačić, 1998: 888).

8. Els romanistes que a mitjan s. XX enumeraven les llengües romàniques (i penso, entre d'altres, en Iorgu Jordan, Walther von Wartburg o Gerhard Rohlfs) no n'esmentaven més d'una dotzena. Aquest nombre establí un canó, observat en els manuals. Ara bé, en els darrers temps, diversos factors (consciència de poble, reivindicació dels drets lingüístics, desig o necessitat de codificació de la llengua, el seu ús en registres formals, etc.) han fet augmentar notablement la llista de les llengües (ja reconegudes o en curs de reconeixement). Cfr. Gargallo (1999).

que sota la rúbrica de “dialectes”, foren així mateix estudiats des d’un punt de vista lingüístic. I bé, tot aquest ric i matisat mosaic de llengües i de parlars és la *Romània*.

En tot aquest procés de formació, cal posar en relleu el període que havia transcorregut entre els segles IV-V (invasions dels pobles germànics, fi de l’Imperi Romà) i IX-X (època carolíngia, invasions sarraïnes, Itàlia fragmentada, Dàcia aïllada). Un temps de documentació escassa i incerta, però que ensems fou testimoni mut de la gestació, la florida i la fixació d’aquell món lingüístic que tan afinadament descriu la frase “entre *late Latin and early Romance*”, extreta del títol d’un llibre de Roger Wright (1982). D’ací els esforços dels romanistes per omplir buits d’informació i per datar les fases de l’evolució lingüística. Es tracta d’una època en la qual ja apunten alguns ferments del concepte de *romanitat*, com el record i l’enyorança de Roma (evidents en el Sacre Imperi Romà Germànic). Notem que el renaixement carolíngi d’Alcuí es fa sota el signe del llatí, justament quan el romanç referma pertot arreu. Per tant, el llatí i el romanç, distingits, però no oposats. Ve un moment que el romanç, ja fixat com a llenguatge oral congruent per una llarga tradició, trenca el glaç amb els primers balbuceigs escrits. Això s’esdevé simultàniament en les llengües romàniques abans de l’acabament del primer mil·lenni (més o menys aviat o més o menys tard, segons condicionaments tan diferents com la maduresa de cada llengua o la conservació dels primers documents als arxius, etc., però dins una franja cronològica prou estreta). Les diferències gràfiques en la representació de sons que no existien en llatí (com *lh, ll, gli*, etc. o *nh, ñ, ny, gn*, etc.), palesen que el procés evolutiu de cada llengua fou independent respecte a les altres (en el sentit que cada una es formà al seu aire), però que existí un clar paralelisme entre totes (perquè totes maduraren pràcticament al mateix temps).

Assegurat, a grans trets, el sistema escrit de les llengües romàniques, la baixa edat mitjana de tota la Romània conegué l’ús compartit del llatí i el romanç. A tot arreu el llatí assumia el conreu de la filosofia, la teologia i altres textos eclesials, mentre que el romanç de cada indret vehiculava la literatura, la història i les ordenacions jurídiques. (Parlo en termes generals: existien, per exemple, una literatura en llatí i vides de sants en vulgar; o bé el mallorquí Ramon Llull expressà en romanç català profunds conceptes filosòfics i teològics). La literatura culta en romanç sovint es fa a base de traduccions de la llengua clàssica o sota el seu influx. Hi ha escriptors que es valen tantost del romanç tantost del llatí. Més, encara: Dante Alighieri escriu *De vulgari eloquentia* (1304-1307), en llatí, on defensa i elogia les llengües vulgars i pressent la reivindicació futura d’equiparar les llengües vernacles amb la llengua llatina. També hi podem detectar un ferment de la *romanitat* (núm. 2).

4. *Llengües i estats. El científicisme lingüístic. La lingüística històrica.* El presentiment de l’Alighieri trobà acompliment en l’anomenada *questione della lingua*, llançada al món de les lletres per mitja dotzena d’humanistes que, en diverses llengües i en el lapse d’un quart de segle (entre 1525 i 1550), feren sentir un mateix llenguatge reivindicatiu: el *volgare* podia accedir al rang que fins aleshores havia quedat reservat al llatí. Cosa curiosa: defensant els particularismes (les llengües vernacles, diverses i distintes), aquells homes forjaren al mateix temps un clima d’unió, per tal com tots creien en l’antiguitat clàssica, actitud que feia compatibles l’estudi i l’ensenyament del llatí i l’apologia i el conreu del romanç.

S’hi afegí un nou factor, extern però decisiu: la instauració de les monarquies absolutes, que plasmà l’equació «un país = una llengua». França s’hi aferrà fortament, imposant pertot l’ús, l’ensenyament i el valor simbòlic del francès, fins al punt que, quatre segles més tard, Gaston Paris (empès, certament, pel que en pensava Paul Meyer) encara menystenia la frontera que separa dues llengües tan diferents com el francès i l’occità (així, els trobadors medievals i el *Felibritge* també pertanyien a la cultura d’una única estructura estatal). La «Itàlia dialettale», que ja anguniejava granment els erudits cincentistes, no aconseguí la unitat política fins al s. xix i encara avui arrossega el mosaic de parlars vius i la contradicció de saber el país partit entre les dues Romànies. L’Espanya de les dues monarquies unides a la fi del s. xv en les persones dels *Reis Catòlics* s’enlluernà amb les gestes d’ultramar que l’en feren orgullosa i, esdevinguda més assimilista al s. xviii, ha maldat debades per domtar el català i el galleg (i l’èuscar). Però aquestes tres llengües, sobretot el català, s’han mostrat indomtables. El portuguès, domini romànic sense minories lingüístiques consistents i reivindicatives, s’expandí per tres continents, però, ultra certes dificultats d’entesa, no frueix de la consideració que es mereix d’acord amb la seva història, la seva demografia i la seva literatura. L’aïllada Sardenya de les sobiranes successives ha arribat al temps present sense que la llengua sarda resolgués problemes interns (de codificació) i externs (enfront de l’italià). Els parlars alpins (o domini reto-romànic, de la Rètia al Friül), trossets per fronteres polítiques i per muntanyes alteroses, no s’adapten als ritmes d’avui i discorren per vies (codificació, planificació lingüística) de difícil convergència. La vella Dàcia de la *lloba capitolina*, però també de les fronteres secularment inestables, defensa vivament la seva romanitat, rodejada de terres on es parlen llengües que li són estranyes. Heus ací, d’una pinzellada, la Romània que és el nostre camp de treball.

Els segles xvi i xvii assenyalen l’auge de la literatura en les principals llengües romàniques (la *Edad de Oro*, le *Grand Siècle*, il *Marinismo* o l’*Arcadia*, etc.), sense que s’hi estronquin els treballs de filologia i de vocabulari (només cal recordar els noms de Nebrija, Meigret, Ramus, Stephanus, etc., els quals, bé que classicistes, contribuïren a l’estudi i al progrés de les llengües vulgars). Aviat sobresurt la *Grammaire générale et raisonnée* (1660) d’Antoine Arnauld i Claude Lancelot, fruit de l’escola de Port-Royal, que tant hauria de pesar en els estudis lingüístics posteriors. Per la seva banda, l’esperit científic del segle xviii promou la reflexió sobre el llenguatge, la lingüística general, etc.

Damunt aquests fonaments, pels quals ja no es pot negar el valor científic de bon nombre d’estudis lingüístics i filològics apareguts abans i després de 1800, al s. xix es produeixen unes quantes situacions que havien de determinar, més o menys directament, la naixença de la filologia romànica. N’esmento dues: el romanticisme, descobridor i enaltidor del passat (que assegura el marc cultural i les dades filològiques sobre l’evolució de les llengües), i la gramàtica comparada (que nasqué arran de la descoberta del sànscrit i posà de manifest el parentiu entre les llengües indoeuropees). D’ambdues situacions sorgí la gramàtica històrica, aviat monopolitzada pels neogramàtics (a Leipzig, el 1878). Aquests establiren el concepte de les “lleis fonètiques” (*die Lautgesetze*), d’acompliment inexorable i universal, que, si canalitzà metodològicament la nova disciplina, provocà una llarga i activa polèmica, en la qual ja intervingueren romanistes de la primera època (com Ascoli i Schuchardt, que esmentaré al núm. 6).

Bé que en els seus rengles sobresortiren els germanistes i els eslavistes, l'escola dels neogramàtics no deixà d'ocupar-se de les llengües clàssiques. I emparà la incipient romanística (núm. 5). També gràcies a l'esperit d'exigència imperant i als afanys de síntesi, sorgiren les grans enciclopèdies (de Hermann Paul sobre la filologia germànica o de A. Pauly / G. Wissowa sobre l'antiguitat clàssica), de les quals aviat es faria ressò el Gröbers *Grundriss* (cfr. núm. 5).

5. *Els orígens i el desplegament.* Enmig d'aquesta febre de la recerca, i quan encara no es parlava de filologia romànica com d'una matèria consistent, l'any 1836 aparegué la *Grammatik der romanischen Sprachen* de Friedrich Diez. El llibre feia acte de presència una mica a la quieta (en el sentit que restava al marge de polèmiques i dels lingüistes més prestigiosos). Malgrat que se sol afirmar que marca el començ de la filologia romànica, la veritat és que la gramàtica de Diez havia estat concebuda dins el marc de la lingüística indoeuropea i a l'ombra de la clàssica, que era aleshores la disciplina reconeguda. Diez perseverà: el 1853 publicava l'*Etymologisches Wörterbuch der romanischen Sprachen* i el 1856, la segona edició de la gramàtica. La seva obra fou un signe: la globalitat de la Romània era més susceptible d'ésser coneguda i estudiada si hom la mirava de fora estant que dins de qualsevol parcel·la romànica: a l'observatori de Diez no podia passar allò que "els arbres no li deixessin veure el bosc". Ja aplicava el principi de la romanitat (núm. 2). I així ho farien nombrosos seguidors seus, que tant havien d'empènyer el nou camp de treball.

Això no vol dir que els observadors exteriors tinguessin l'exclusiva de la romanística. Ningú no ho havia pensat. Al contrari, del primer moment ençà, s'establiren relacions entre "romanistes romànics" i "romanistes no romànics", que havien de fer més fructífera i més eficaç la tasca de tots. Era essencial de comptar amb les aportacions dels qui eren més a prop dels arbres i en sabien les peculiaritats, perquè el conreu del bosc fos més aconseguit. Pensem, per exemple, en alguns veritables precursors que cito a l'atzar, com Teófilo Braga, Rufino José Cuervo, Manuel Milà i Fontanals, Frederic Mistral, Paulin Paris, Émile Littré, Bernardino Biondelli, Bogdan Petriceicu-Hasdeu (tots ells nascuts abans de 1845).

Des dels seus orígens, la romanística es manifestà capaç d'operar amb independència pel que fa als mètodes de treball: aquests 1) o bé eren adaptats a la realitat romànica (com la gramàtica històrica o les lleis fonètiques, que provenien dels neogramàtics), 2) o bé ja brollaven d'aquesta mateixa realitat (com la geografia lingüística, que no solament fou de creació pròpia, sinó que tot seguit esdevingué matèria d'exportació).

Superades les inevitables vacil·lacions dels inicis, la filologia romànica féu, en el darrer terç del s. XIX, uns progressos que poc abans segurament ningú no hauria somniat. A semblança d'una obra paral·lela en el camp de la germanística (núm. 4), Gustav Gröber dirigí el *Grundriss der romanischen Philologie* (1888-1898). El veritable punt de partença fou la *Grammatik der romanischen Sprachen* de Wilhelm Meyer-Lübke (1890-1899) (traduïda i editada pràcticament alhora en francès per Rabiet i Doutrepont), seguida del *Romanisches Etymologisches Wörterbuch* del mateix autor (1911-1912, 3a ed. 1935). Sorgiren diverses revistes de romanística, a fora i a dins dels països romànics. S'insinuaven temes i mètodes inèdits. Aviat es féu patent la necessitat d'organitzar-se corporativament. Per què continuar?

Potser l'indicador més eloqüent de l'empenta amb què la flamant filologia romànica irrompé en el món de les ciències del llenguatge serà esmentar un grup d'especialistes per obra dels quals aquesta matèria es guanyà en poc temps un prestigi que ningú no discutia. Així, doncs, desafiant el repte de dreçar llistes tancades de persones (quan són força més les que mereixerien de figurar-hi i s'han d'excloure) i assumint per endavant que el meu criteri és discutible (però convençut que, acceptant opinions diferents de la meua, arribaríem a la mateixa conclusió), m'atreveixo a presentar un elenc de romanistes que, nats entre 1825 i 1875, posaren les bases d'una filologia romànica solvent. Hi incloc dues dotzenes de noms, en dues meitats iguals entre els nadius de països de parla romànica i els estudiosos de l'exterior de la Romània (cfr. núm. 2). Els poso mesclats i a sabuda que hi deixo moltes llacunes. Enumerats per ordre cronològic d'anys de naixença,⁹ són els següents:

Graziadio Isaia Ascoli (1829), Adolf Mussafia (1834), Gaston Paris (1839), Paul Meyer (1840), Hugo Schuchardt (1842), Gustav Gröber (1844), Gustav Körting (1845), Hermann Suchier (1848), Karl G. Vollmöller (1848), Jules Cornu (1849), Carolina Michaëlis de Vasconcelos (1851), Jules Gilliéron (1854), Heinrich Morf (1854), Carl Appel (1857), José Leite de Vasconcelos (1858), Alfred Jeanroy (1859), Rudolf Meringer (1859), Wilhelm Meyer-Lübke (1861), Antoni M. Alcover (1862), Joseph Bédier (1864), Robert von Planta (1864), Louis Gauchat (1866), Ramón Menéndez Pidal (1869), Karl Vossler (1872).

6. *La maduresa*. Tenint en compte els precedents esmentats (núm. 5), no havia de sorprendre ningú que la filologia romànica atenyés un grau de maduresa altament remarcable en ple s. xx. El clima científic assolit en el desplegament hi ajudava. I la varietat de temes tractats, l'heterogeneïtat de mètodes aplicats, la multiplicitat geogràfica dels indrets explorats, tot plegat feia esperar que els qui en rebrien l'heretatge en serien dignes successors. Però la veritat és que els resultats superaren totes les previsions que hom hauria pogut fer. D'ací la satisfacció immensa dels qui fem un balanç de la matèria a la fi de la vintena centúria. Per la meua banda, goso tornar a fer una llista de dues dotzenes de romanistes (dotze dels països romànics + dotze de països no romànics), ara arriscant-m'hi molt més que abans, per tal com el cens de romanistes de vàlua ara és molt més abundós que el que he donat al núm. 5. Pertanyen al grup dels qui, nats entre 1875 i 1900, foren els artífexs d'una veritable edat d'or de la filologia romànica. Apllico a aquesta llista els mateixos criteris que a la primera (núm. 5). També ací els poso per ordre cronològic dels anys de naixença.¹⁰ Heus-los ací:

Mario Roques (1875), Georges Millardet (1876), Albert Dauzat (1877), Karl Jaberg

9. Els nascuts el mateix any figuren per ordre alfabètic de cognoms.

10. És llàstima que, per l'arbitrarietat dels talls cronològics escollits, a vegades em vegi obligat a excloure per poc temps alguns especialistes que tenen una significació especial en un territori donat. Heus ací alguns exemples de la Península Ibèrica: Francesc de B. Moll nasqué el 1903; Manuel de Páiva Boléo, el 1904; Joan Coromines, el 1905. El cas més lamentable és el de Ramón Menéndez Pidal (que ha estat esmentat al núm. 5, perquè nasqué el 1869), i que en rigor hauríem de tornar a posar a la llista present, per tal com, sense ell, és difícil, pràcticament impossible, d'explicar el que es féu a Espanya en el període de maduresa que esmentem ací. Tanmateix, en aquest terreny, passa com en les estadístiques: allò que més importa són les tendències generals que assenyalen.

(1877), Sextil Pușcariu (1877), Giulio Bertoni (1878), Oscar Bloch (1878), Bernhard Schädel (1878), Oiva J. Tallgren-Tuulio (1878), Antonin Duraffour (1879), Clemente Merlo (1879), Max Leopold Wagner (1880), Jakob Jud (1882), Ernst Robert Curtius (1886), Angelo Monteverdi (1886), Antonor Nascentes (1886), Arnald Steiger (1886), Ernst Gamillscheg (1887), Leo Spitzer (1887), Iorgu Iordan (1888), Walther von Wartburg (1888), Fritz Krüger (1889), Gerhard Rohlfs (1892), Amado Alonso (1896).

Atès que els lectors dels *ER* són de l'ofici, no val la pena que m'entretengui a glosar les aportacions d'aquests romanistes, que ells coneixen tan bé com jo (i molts d'ells, millor que jo). En pocs camps de la recerca científica es deuen haver concentrat tants especialistes de primera categoria, pertanyents a poc més d'una generació, com ha ocorregut amb la filologia romànica a mitjan segle xx. I això, en quatre dimensions: en quantitat, en qualitat, en varietat i en humanitat. Si les tres primeres són òbvies, voldria insistir en la pregona dimensió humana de bon nombre de romanistes de l'època que evoco, i donant per sobreentès que parlo en general.¹¹ Hi insisteixo sobretot per dues raons: perquè els romanistes de les noves generacions vegin que, darrere els llibres i les revistes que consulten, sovint hi havia uns homes adornats amb moltes qualitats, i perquè s'adonin que el vessant de la *romanitat* en la nostra professió no és un invent meu, sinó que retrata un tarannà col·lectiu molt estès. Fa mig segle vaig fer la descoberta personal del costat humà de la romanística del moment, que es feia palès justament en persones que excel·lien per llurs mèrits científics.¹²

La humanitat que ací subratllo s'ha mostrat especialment efectiva en les controvèrsies entre els romanistes que dissenteixen en interpretar fets de llengua. Les discussions en els congressos i les polèmiques des de revistes científiques s'han fet famoses en la història de la romanística. I, en general, les discrepàncies no han afectat les relacions de companyonia (per més que no manquen caràcters personals i situacions objectives que són més forts que les voluntats).

En efecte, repassant la bibliografia apareguda al llarg de més d'un segle, els lectors ensopegaran manta vegada amb altercats entre col·legues i amics que defensen punts de vista oposats. Heus-ne ací algunes mostres. 1) Es pot dir que, tot just acabada de néixer, la romanística ja es trobà immersa en la polèmica de les lleis fonètiques, provocada pels neogramàtics entorn de 1878 (i que afectava ensems romanistes, germanistes i eslavistes). Tanmateix, fou precisament del camp romànic (per obra d'Ascoli i Schuchardt, entre d'altres) que sorgiren arguments ben sòlids contra la rigidesa dels *Lautgesetze*. 2) A la fi de la dinovena centúria, esclatà una altra polèmica sorollosa (no deslligada de l'anterior): mentre Gaston Paris qüestionava l'existència de veritables fronteres dialectals (*Les parlars de la France*, 1888), Louis Gauchat en fornava proves irrefutables (*Gibt es Mundartengrenzen?*, 1903), preocupació que donà peu a múltiples discussions a tots els nivells. 3) A començos del s. xx, Jules Gilliéron reptava els assistents als seus memorables cursos de geografia lingüística a París a contradir-lo. Acabada la sessió acadèmica, les discussions continuaven en algun cafè del barri de la Sor-

11. Parlo en general, perquè en molts casos aquesta humanitat es manifesta palesament. Nogensmenys, cal no oblidar que hi ha de tot a la vinya del Senyor. I la filologia catalana no es pot pas enorgullir de no haver-se de sentir al·ludida pel que fa a lingüistes de caràcter difícil.

12. Ho vaig explicar a Badia (1995: 11-18) (i 28-35 de la versió francesa). Cfr. ací, nota 5.

bona i mai no havien requerit la intervenció dels gendarmes. 4) Una vintena d’anys més tard, havent exposat Meyer-Lübke (1925) i Menéndez Pidal (1926) parers oposats sobre la filiació del català, els romanistes s’engatjaren en una polèmica que els dividí entre partidaris del gal·loromanisme i de l’iberoromanisme d’aquesta llengua. 5) Arran de la publicació del diccionari etimològic francès de Gamillscheg (1928), Spitzer s’hi llançà en contra amb duresa: era difícil que s’entenguessin un partidari de les lleis fonètiques i un hereu del lingüista de Graz. 6) Recordo que en el congrés de Lisboa (1959), després d’escoltar una comunicació de Harri Meier, Gerhard Rohlfs encetà la seva intervenció dient que ben poques vegades estava d’acord amb el seu interlocutor (i aquest, interrompent-lo, ho confirmà: *Jamais, jamais!*). Tothom rigué i Rohlfs exposà el seu parer. Després sortiren junts de la sala, com si no hagués passat res.¹³

7. *Crisi? Extinció? Canvi? “Eppur, si muove!”*. Tots hi havíem pensat. Tots n’havíem parlat. Semblava que la “filologia romànica”, entesa a la manera dels qui la conceberen fa més d’un segle, perdia forces i consistència, o s’acostava a una fi ineluctable o ja no era sinó una suma de les “filologies particulars (de cada romanç)”. De tot això parlàrem, al si de la Secció Filològica de l’Institut d’Estudis Catalans, en discutir si reprendríem la publicació dels *ER* (núm. 1). El temps no passa en va i una (per a nosaltres *nova*) revista de romanística exigiria nous plantejaments. El nostre debat girava entorn de tres aspectes d’un problema únic. Heus-los ací.

1) La fi d’una generació. He parlat (núm. 6) d’una maduresa assaonada de la filologia romànica a mitjan s. xx. Els qui la protagonitzaren havien establert unes metodologies i dut a terme una obra sòlida i ingent. Algú podria pensar que l’heretatge feia de mal aplicar per part de deixebles i continuadors dels mestres al·ludits. Nogensmenys, per aquest costat la romanística no havia de trontollar: de fet, les grans obres començades per aquells mestres foren (o són) prosseguides amb solvència i dignitat per llurs deixebles i les obres noves que aquests escometen no desdiuen del conjunt. Més, encara: la romanística està atenta als progressos i a les iniciatives que s’insinuen pertot i procura de “romanitzar-los”. Es produeixen els relleus naturals, però la demografia mostra un creixement elevat, les revistes amb prou feines si poden publicar tot el que convindria i els congressos es veuen molt concorreguts. Si la romanística es troba en una època d’epígons, aquest mot s’ha d’entendre positivament, en el sentit que els qui la conreen saben d’on vénen (i per això saben on van).

2) La pèrdua (o quasi pèrdua) d’una exclusivitat. Fa cent anys, dedicar-se a la lingüística volia dir (tret d’alguns casos excepcionals) conrear la gramàtica històrica, l’etimologia, la dialectologia (o altres aspectes en relació). Però aviat bufarien nous vents. El 1916, el *Cours de linguistique générale* de Ferdinand de Saussure (de publicació pòstuma) fou un potent toc d’atenció que havia de tenir conseqüències considerables

13. No continuaré aquesta llista, fàcilment allargable, perquè ens distrauria del tema. Només faré una petita al·lusió a una qüestió molt controvertida, la qual data dels temps d’Ascoli, no ha perdut mai actualitat i encara avui separa els romanistes en dos grans grups: l’acció del substrat preromà. Haig de dir que, havent-hi pres jo partit, han dissentit de la meua posició almenys tres bons amics: Antonio Torvar (dissortadament ja traspassat), Joan Bastardas i Joan Veny. Hauré de precisar que la meua amistat amb ells no n’ha restat gens entelada?

en tots els camps de la lingüística. Els *Travaux du Cercle Linguistique de Prague* (1929-1939) posaren les bases de l'estructuralisme (sobretot la fonologia), per obra de N. S. Trubetskoj i Roman Jakobson. Louis Hjelmslev, en el Cercle Lingüístic de Copenhaguen (1931), establí una teoria lingüística (glossemàtica), de base matemàtica. Per la seva banda, a l'Amèrica del Nord Leonard Bloomfield propugnà en *Language* (1933) una reflexió teòrica que un dia recolliria Noam Chomsky a les *Syntactic Structures* (1957) i en d'altres obres posteriors. Demano perdó als lectors per repetir coses tan sabudes. Ho he fet per explicar que la romanística tradicional s'havia de sentir forçosament interpel·lada per una onada tan poderosa, que no podia ignorar ningú. Tanmateix, la veritat és que el "romanista corrent" es resistia molt a prendre-la en consideració. Certs grups s'hi mostraven més oberts. A la "Société de Linguistique Romane" hom féu un gest significatiu, en acollir la "Description phonologique du parler franco-provençal d'Hauteville (Savoie)" d'André Martinet a la *RLiR*, en una data tan primerenca com l'any 1939.¹⁴ Amb tot, una flor no fa estiu: el "romanista corrent", amb les seves reticències, continuava fidel als mètodes tradicionals. Gairebé trenta anys més tard, em correspongué de prendre la paraula a la sessió inaugural del Congrés de Bucarest (1968);¹⁵ i bé, conscient del que deia (i que ho deia com a president en funcions de la "Société"), en la meua al·locució vaig plànyer-me de la manca d'interès que mostraven molts romanistes respecte a les noves escoles i als nous mètodes de la lingüística.¹⁶

Sens dubte jo m'hi mostrava massa impacient: allí mateix, en comparar els congressos de Barcelona (1953) i d'Estrasburg (1962), en concloïa que les coses havien canviat força en menys de deu anys, i em complaïa de constatar que en el congrés que aleshores inauguràvem tindríem una sessió plenària consagrada a les relacions entre lingüística general i lingüística romànica. Els romanistes s'obrien. Trenta anys més s'han escolat i avui, examinada la qüestió en el tombant de segle, ens adonem que ha passat el que havia de passar: la lingüística romànica ha adquirit conceptes i terminologia de la lingüística general, els processos evolutius són vistos com transformacions del sistema, s'hi ha incorporat la pragmàtica, hom distingeix entre estructura superficial i estructura profunda, etc. En la dimensió sociològica, la dialectologia es va acostant a la sociolingüística. I més hi podríem dir.

La romanística ha perdut, certament, l'exclusiva. Però es manté i es refà, enriquida amb les aportacions d'altres ciències del llenguatge, sobretot pel que fa a la metodologia. I és gràcies a aquesta nova romanística que hem rescatat els continguts: avui operem amb dades i estructures de les llengües romàniques, no amb característiques de la llengua anglesa (encara que fossin traduïdes i que hom intentés d'adaptar-les al romanç).

3) "Filologia romànica" *versus* "filologies particulars". Sens dubte aquest era el punt clau de la problemàtica plantejada a la Secció Filològica de l'Institut. La filologia romànica fou empenya per grans comparatistes que estaven al corrent de la bibliografia

14. *RLiR*, vol. XV (1939). Aquest volum, per raons històriques fàcils de comprendre, no aparegué fins l'any 1944. El treball de Martinet hi ocupa les p. 1-86.

15. El president de la "Société" (John Orr) i el vicepresident primer (Angelo Monteverdi) moriren, amb pocs mesos de diferència, poc després del Congrés de Madrid (1965), de manera que a mi em corresponia de representar l'associació, per la meua qualitat de vicepresident segon. D'ací que intervingués a la sessió inaugural del Congrés de Bucarest (1968).

16. Badia (1970: 9-14).

relativa a totes les llengües romàniques. Vingué un dia, emperò, que els estudis sobre les llengües particulars (cada cop més abundosos i més valuosos per l'estímul d'aquells comparatistes), els impediren de continuar coneixent-ne i dominant-ne tots els continguts. És sabut que, en els darrers cinquanta anys, els romanistes de l'àrea germànica (que havien mantingut fermament el concepte *panromànic* de la romanística) s'han anat decantant vers l'especialització en uns camps concrets,¹⁷ en detriment de les grans qüestions de conjunt (cosa que no vol dir que les hagin abandonades, ni de bon tros). La filologia romànica ha fet realitat la falla de l'aprenent de bruixot. *Non omnia possumus omnes*.¹⁸ Això és cert; però no és menys certa aquella dita catalana que fa: “entre tots ho farem tot” (tan repetida avui, amb vista als nostres problemes de país). I no tem que cada vegada som més nombrosos, cada vegada existeixen més universitats i centres de recerca, etc. Comparem el nombre de col·laboradors i el nombre de pàgines que tenia el *Grundriss der romanischen Philologie* de Gustav Gröber (1888-1898) i els que té avui el *Lexikon der romanistischen Linguistik* de Günter Holtus, Michael Metzeltin i Christian Schmitt, just un segle més tard.

Cent cinquanta anys de filologia romànica no han passat debades. Disposem d'una impressionant bibliografia de referència i d'un vast camp de treball. Avui la romanística incorpora sistemàticament metodologies provinents d'altres ciències afins. Certament hom presta més atenció a les llengües particulars que a la romanística de conjunt, però els estudis d'aquelles continuen fornint la base per als tractaments d'aquesta.

8. *S'obren perspectives*. Les consideracions que acabo de fer (núm. 7) contenen una crida esperançada per una filologia romànica ensems tradicional, enfortida, crítica, oberta i renovada. Perdó per aquesta afirmació, que no és cap descoberta: simplement els *ER* saluden les revistes i altres publicacions de filologia romànica que ja treballen en la línia que propugnem ací i els comuniquen que, en anunciar la seva reaparició (1999), s'han presentat com una revista “dedicada a la lingüística, la filologia, la crítica literària i les literatures de la Romània, sense limitacions de tema, de metodologia ni de cronologia”.

Una vegada més, direm que ens interessen especialment les qüestions de mètode. La romanística sempre ha reivindicat la seva situació privilegiada per a experiències metodològiques, perquè parteix d'un origen força conegut (el llatí vulgar), posseeix documentació intermèdia abundosa (en el decurs d'un mil·lenni) i pot verificar els fets en llengües encara existents. Si avui és minoritària en les ciències del llenguatge (cfr. núm. 7), la romanística es pot beneficiar adoptant nous mètodes de treball que aquestes li ofereixen.

Per això, als seus temes tradicionals (mai no esgotats, tant per l'increment incessant de dades com per l'aparició també incessant de nous punts de vista), avui la romanística afegeix una nova atenció, dirigida al vessant romànic que forçosament descobrim en totes les ciències humanes i socials. A l'era de la pluridisciplinarietat, on no fa acte de presència la lingüística? I, arrelats que som a la Romània, què no afecta les

17. Ho proven diversos fets: la titularitat administrativa de llurs càtedres, els anuncis dels continguts temàtics que es fan públics en els concursos per a proveir places vacants, el *Verzeichnis der Vorlesungen* que cada professor anuncia que desenvoluparà en el curs següent, etc.

18. Recordo d'haver sentit més d'una vegada que Leibniz fou “l'últim home que ho sabé tot”. I això tant es deia en lloança de la seva intel·ligència privilegiada com per subratllar que, després d'ell, els sabers particulars foren tan desenvolupats que ja no era possible que els conegués una sola persona.

llengües romàniques? Lingüística general i teoria del llenguatge. Crítica textual. Antropologia, sociolingüística, llengües en contacte, pragmàtica. Psicolingüística, trastorns en l'ús de la llengua. Lingüística aplicada i didàctica. Comparatística, lingüística contrastiva, cognitiva, traductologia. Etcètera. Ho acabo de precisar: “sense limitacions de tema”. No cal dir que, *mutatis mutandis*, la propugnada extensió de continguts s'aplica també al camp de les literatures romàniques (temes recurrents; fonts, influxos i plagis; ideologia i literatura engatjada; crítica literària, etc.).

Se'ns presenta, doncs, un ampli panorama en el tombant històric d'una nova Europa que, sense esborrar fronteres polítiques, atribuirà cada vegada més valor a realitats naturals que es basen en raons històriques. D'aquestes realitats, les llengües potser són les més evidents. I, entre les llengües, la *Romània* té un pes indiscutible. En certa manera ens acostarem a la vella Europa de la *romanitat*, quan les fronteres polítiques estables no existien o encara no tenien càrregues ideològiques. Sense abdicar la seva fidelitat als objectius i als mètodes, la *romanística* pot recobrar i expandir una visió del món que té més d'un segle d'existència: em refereixo a l'actitud dels *romanistes* que se senten cohesionats per un estil de vida científic i humà que els singularitza en el món de la cultura (cfr. núm. 2).

Heus ací una manera de pensar i d'actuar que voldríem veure cada vegada més estesa entre els romanistes (tant si són de països romànics com si s'hi consagren de fora estant) i que els *ER* es proposen de fomentar. Tanmateix, ultra aquesta consideració de caràcter general, els *ER* tenen una altra comesa específica que també els pertoca d'acomplir i que brolla de la llengua en què s'expressen i de la cultura que representen. L'any 1947, quan la llengua catalana coneixia l'època més dura de tota la seva història i l'Institut d'Estudis Catalans vivia en una clandestinitat forçada, els *ER*, ultra servir la ciència, donaven testimoni d'un país que volia sobreviure i compartir amb els altres països la recerca en el camp de les humanitats. Han passat més de cinquanta anys. Avui, amb una llengua i una cultura ja més normalitzades, els *ER*, ultra servir —com sempre— la ciència, es proposen ensems d'exercir una doble comesa, no per suplementària desdenyable, ni de bon tros: difondre per la Romània i entre els romanistes de tot arreu informacions sobre la llengua i la literatura catalanes, i fer conèixer dins els confins del domini català informacions sobre les llengües i les literatures que, amb la nostra, constitueixen la Romània.

BIBLIOGRAFIA CONSULTADA I DE REFERÈNCIA

- Badia 1970 BADIA I MARGARIT, Antoni M. (1970): “Cuvîntul reprezentantului Societății de Lingvistică Romanică: Antoni M. Badia i Margarit”. *Actele celui de-al XII-lea Congres Internațional de Lingvistică și Filologie Romanică*. Vol. I. Bucaresti, p. 9-14.
- Badia 1979 BADIA I MARGARIT, Antoni M. (1979): “Dialectalismes baleàrics en Ramon Llull? Una qüestió de mètode”, *Randa*. Núm. 9. Barcelona, p. 41.
- Badia 1995 BADIA I MARGARIT, Antoni M. (1995): *Ciència i humanitat en el món dels romanistes*, Departament de Filologia Catalana, Universitat de Barcelona, 26 de

- maig de 1995, 37 p. (les p. 21-37 contenen la versió francesa del text). [Edició privada, no venal.]
- Gargallo 1999 GARGALLO, José Enrique (1999): “Les llengües romàniques (quines i quantes?), segons la romanística de l’últim terç de segle” [ponència al V Col·loqui “Problemes i mètodes d’història de la llengua”, Girona, juliol de 1999, que apareixerà al volum d’actes corresponent].
- GEC *Gran Enciclopèdia Catalana*, 15 vols. Barcelona 1969-1980 i suplementes, etc. Noves edicions successives.
- Muljačić 1998 MULJAČIĆ, Žarco (1998): “Areale Gliederung der Romania / La ripartizione areale delle lingue romanze”, *Lexikon der romanistischen Linguistik*, Herausgegeben von / Édité par Günter Holtus, Michael Metzeltin, Christian Schmitt. Tübingen, vol. VII, p. 873-892.
- Prati 1951 PRATI, Angelo (1951): *Vocabolario etimologico italiano*. Milano.
- Wright 1982 WRIGHT, Roger (1982): *Late Latin and early Romance in Spain and Carolingian France*. Liverpool.

RESUM

En reprendre la publicació dels *ER*, examino què vol dir una (nova) revista de filologia romànica en l’actualitat, quan no manquen veus que en vaticinen un retrocés. Avui, encara té raó d’ésser, la romanística? El llatí, fragmentat, es resolgué en les llengües romàniques, les quals, amb el temps, aconseguiren d’adquirir un rang abans reservat al llatí. El renaixement impulsà l’equació “un país = una llengua”, en detriment de les llengües sense estat. Al segle XIX sorgeix la filologia romànica, que a mitjan segle XX ateny un alt nivell científic i que, en molts casos, implica un clar component d’humanitat. En els nostres dies la filologia romànica conviu amb altres mètodes, en contacte amb els quals s’enriqueix. Si la recerca sobre les llengües romàniques particulars s’ha anat imposant, això no vol dir que hagi de desaparèixer la recerca sobre el conjunt que aquelles formen. Al contrari, a la filologia romànica avui se li obren vastes perspectives, per la proliferació de mètodes i per la pluridisciplinarietat.

MOTS CLAU: llatí, Romània; «romanitat»; metodologia; pluridisciplinarietat.

ABSTRACT

On resuming the publication of *ER* I examine the meaning of a (new) journal of Romance philology at the present time, when there is no lack of voices auguring a decline in this field. Does Romance philology still have a reason for being today? Latin became fragmented, giving shape to the Romance tongues which came in time to ac-

quire a rank previously reserved to that language. The Renaissance encouraged the equation “one country = one language” to the detriment of the languages lacking their own state. Romance philology arose in the 19th century and by the middle of the 20th it reached a high scientific level that involved, in many cases, a clear component of humanism. At the present time Romance philology coexists with other methods and is enriched by its contact with them. If research into particular Romance languages has been gaining prevalence, this does not mean that research on the ensemble of Romance languages must disappear. To the contrary, vast perspectives are opening today to Romance philology thanks to the proliferation of methods and to pluridisciplinarity.

KEYWORDS: Latin, Romance languages, «Romancity», methodology, pluridisciplinarity.